

تجلیل از سرپناه فرهنگ معاصر ایران استاد احمد بیرشک

کیومرث در خشان

انتشار یافته است. در سال ۱۳۴۱ در زمان وزارت پرویز خانلری، معاون وزیر فرهنگ شد.

او علاوه بر کارهای تألیف و ترجمه از راه ایجاد مدارس و مؤسسات فرهنگی و آموزشی، خدمات ارزنده‌ای را به فرهنگ این مرز و بوم انجام داده است.

اولین سخنران جلسه، دکتر مهدی محقق مدیر عامل و رئیس هیئت مدیره انجمن آثار و مفاخر فرهنگی است. ایشان بعد از گفتن خیر مقدم به حضار سخن خود را با خواندن بیتی که منسوب به حضرت علی (ع) است شروع می‌کند که «علم فرا بگیر تا آنکه زندگی جاوید بیایی. این دانشمندان هستند که همواره زنده و ابدی می‌مانند.» ایشان در ادامه گفتند: ما این مجلس را برای بزرگداشت استادی برگزار کردیم که هنوز هم از پای تعلیم و تعلم و تحقیق و پژوهش ننشسته‌اند و کوششهای فراوانی برای تألیف کتب درسی و غیر درسی جوانان کشیده‌اند. ما باید اینگونه مجالس فراوان داشته باشیم تا جوانان تشویق شوند و انگیزه در آنان به وجود بیاید که بتوانند جانشینان خوبی برای بزرگانمان چون بیرشک شوند.

ما باید هم به جسم و هم به روح خود برسیم که:

در جهانی که عقل و ایمان است

زادن جسم، مردن جان است

دکتر محقق همچنین افزودند: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی ایران مفتخر است که به پاس خدمات یکی از چهره‌های درخشان علم و فرهنگ کشور «استاد احمد بیرشک» مراسم تعظیم و قدردانی

شنبه ۲۱ آبانماه ۷۸ مراسمی برای تجلیل از شخصیت علمی و فرهنگی استاد احمد بیرشک برگزار شد. این مراسم را انجمن آثار و مفاخر فرهنگی کشور در راستای اهداف خود برای شناساندن مفاخر علمی و ارجمندی به زحمات والای آنان در راه خدمت به فرهنگ کشور برگزار کرد. این دومین باری است که مراسمی برای تجلیل از استاد بیرشک برگزار می‌شود. مراسم مشابهی در سال

۱۳۷۴ برگزار گردید. پیش از این نیز از دیگر شخصیت‌های علمی کشور مانند استاد محیط طباطبائی، دکتر محمدتقی دانش‌پژوه، دکتر عبدالحسین زرین کوب و دکتر عباس زریاب خویی و... تجلیل به عمل آورده است.

استاد احمد بیرشک در تاریخ چهارم بهمن ماه ۱۲۸۵ ه.ش در تهران چشم به جهان گشود. دوران تحصیل و کودکی استاد به دلیل مأموریت‌های پی‌درپی پدر، دوران پرتلاطمی در زندگی استاد بوده است. به همین دلیل تحصیلات ایشان پیوسته و منظم نبوده است. استاد بیرشک در ۷ تا ۸ سالگی شروع به آموختن زبان فارسی نزد پدر، با کتاب گلستان سعدی و پس از آن زبان فرانسوی کرد. در سال ۱۳۰۸ وارد دانشسرای عالی

گردید. در طول تحصیل از محضر استادانی چون شیخ

ابوالقاسم محمودی، بدیع الزمان فروزانفر، شیخ علی اکبر خداپنده، مصور الممالک (نقاش معروف)، غلامحسین رهنما، دکتر شفق، دکتر لوئی لونگ و غیره کسب فیض نمود. از استاد بیرشک تا به حال بیش از ۱۲۰ عنوان کتاب (تألیف و ترجمه) در زمینه ریاضیات، تاریخ علم و شرح احوال اندیشمندان، تعلیم و تربیت و گاه شماری

ترجمه مشغول بودند و شبانه روز تنها چهار ساعت استراحت می‌کنند.

استاد همواره بر این معتقد است که «زندگی بی‌تلاش مثل این است که به مخزن گنج وارد شوی ولی با دست تهی بیرون آیی.» دیدگاه استاد در خصوص تألیف و تدوین کتاب دیدگاهی است ساده و روان. ایشان اظهار می‌دارد: «من علاقمندم که کتابهای خودآموز بنویسم تا جوانها به مطالعه تشویق شوند. باید ساده نوشت، درست نوشت، جذاب نوشت.»

استاد همواره معتقد بودند که در تعلیم و تربیت، کار جمع باید جانشین کار فرد شود. او در این باره یک کار گروهی و یک کار تربیتی نو آغاز کرد. علاقه به کار گروهی استاد فقط به مدارس هدف ختم نشد و حدود ۱۲ سال پس از تشکیل گروه فرهنگی هدف، همراه با گروهی از همفکران خود، اقدام به تأسیس «انجمن ملی مدارس هماهنگ» کرد. هدف از تشکیل چنین انجمنی ارتقاء سطح معلومات دانش‌آموزان و تبادل تجربیات علمی و تعیین یک سلسله معیارها و استانداردهایی بود که می‌بایست هر مدرسه‌ای که بخواهد عضو این انجمن شود تلاش کند به این معیارها برسد و این راهی بود که سرانجام موجبات ارتقای سطح تعلیم و تربیتی را موجب می‌شد.

دکتر مافی افزود: معمولاً از عادت بزرگان، خودبینی است. و چون زحمات زیادی را در طول عمر خود متحمل شده‌اند، به هنگام پیری از همگان انتظار دارند که او را تکریم کنند، در حالیکه استاد چنین فکر نمی‌کنند. بلکه همیشه و همه وقت خود را بدهکار خدمت به ملت می‌داند. و وقتی در انجمن‌ها با هم جلساتی داشتیم اغلب زحمت نوشتن نامه‌ها را تقبل می‌کرد و انتقادهای را به خوبی و با آغوش باز می‌پذیرفت.

تقویم ایرانی، دقیق‌ترین تقویم

موسی اکرمی گردآورنده کتاب بیرشک‌نامه که در مراسم اعطای دکترای افتخاری به استاد بیرشک در دانشگاه شهید بهشتی آماده کرده است سخنران بعدی مراسم بود. وی گفت: چهار فصل از زندگی استاد برجسته و به یادماندنی‌ترین است:

۱. تأسیس مدارس هدف
۲. نظارت بر ترجمه و ویرایش اثر گرانبهای زندگینامه علمی دانشوران
۳. تأسیس دانشنامه بزرگ فارسی به منظور چاپ انواع دانشنامه‌های تخصصی و سرانجام، انتشار دانشنامه بزرگ فارسی‌زبانان، در سال ۱۳۷۰ بود که از خدمات فرهنگی ایشان

برپا می‌دارد. خداوند به احمد بیرشک چنان توفیقی را ارزانی داشته توانسته است تحقیقاً هفتاد سال از عمر پربرکت خود را صرف تعلیم و تربیت جوانان این مرز و بوم و تألیف و ترجمه آثار گرانبهای علمی کند. این برخورداری از حیات طیبه چیزی جز فضل و کرم خداوند نیست که آن را بر بنده خاص خود اختصاص داده و او را چنان زیر لوای مهربانی و لطف خود قرار داده که پس از طی نود سال از عمر شریف خود، باز در مجالس علم و محافل ادب حاضر می‌شود و با همّت والا و روح دانش پژوه خود به سخنان خوب و کلمات طیبه گوش فرا می‌دهد و علم و دانش می‌اندوزد.

علاقه به کار گروهی، خستگی‌ناپذیری و فروتنی و تواضع

دکتر یحیی مافی عضو هیئت مدیره شورای کتاب کودک و مؤسس مدارس تهران، از دیگر سخنرانانی بود که در مورد هم‌نشینی‌های خود با استاد چنین گفت: در طول بیش از نیم قرن با استاد مساعدتها و مجالستهایی داشته‌ام. استاد بیرشک از فرزندان راستین و صدیق جامعه فرهنگی ماست. ایشان در طول زندگی فقط به کار و نوشتن فکر می‌کند. و همواره در صحبت‌هایش از اینکه چه نوشته است، چه می‌نویسد و چه خواهد نوشت می‌گوید. استاد از اوان جوانی تا کنون گام‌های مؤثری را در راه تعلیم و تربیت کشور از راه ترجمه، تألیف و نوشتن مقالات و طرح پیشنهادات در جراید و غیره برداشته است که گاهشماری وی شهرت جهانی پیدا کرده است.

دکتر مافی در ادامه صحبتش می‌گوید: به خاطر دارم در سن حدود ۹۰ سالگی برای تألیف دانشنامه بزرگ فارسی و اثر عظیم زندگینامه علمی دانشوران که کار نظارت بر ترجمه و ویرایش آن را بر عهده داشت، روزانه از ساعت ۷/۵ صبح تا ۴ بعد از ظهر کار می‌کردند. ایشان خارج از وقت اداری نیز به ویراستاری و تألیف و

محسوب می‌گردد.

۴. فصل درخشان دیگر زندگی استاد تألیف کتاب گاهنامه تطبیقی سه هزار ساله است که علت انتشار آن عدم شناخت مردم از گاهنامه ایرانی و آشفتگی در تقویم‌های موجود بود.

آغاز گردش زمین از نقطه اعتدال یا نقطه اول برج حمل اول سال و نوروز است. مشکل ما این است که تعداد روزهای سال به صورت یک عدد رند نیست و تعداد یک سال شمسی ۳۶۵ روز و ۵ ساعت و ۴۸ دقیقه و ۴۶ ثانیه است. و اگر ما بخواهیم که زمان دقیق آغاز سال را حساب کنیم یا باید رصد کنیم که چه موقع زمین از نقطه اول برج حمل

می‌گذرد که چنین چیزی اولاً همیشه مقدور نیست. ثانیاً ابتدائی است و با پیشرفت علم سازگار نیست، یعنی قبلاً نمی‌توان گفت که چه موقع نوروز و اول سال است. بنابراین بعد از آن در ایران از تقویم میلادی استفاده می‌شد که در دوران ملک شاه، عمر خیام و دیگران تقویم جلالی را بنیان گذاشتند که در سال ۱۳۰۴ ه.ش به تقویم رسمی ما تبدیل شد. ولی باز هم دقیق نبود که هر چند سال مجبور بودیم یک سال را کبیسه فرض کنیم و چهار سال اسفند را ۲۹ روز و یک سال ۳۰ روز بگیریم.

در گاهشمار تطبیقی استاد بیرشک، یک دوره ۲۸۲۰ سالی

تنظیم شده است یعنی هر ۲۸۲۰ سال یک بار دقیقاً حرکت خورشید و لحظه تحویل سال تکرار می‌شود و این دوره را به ۲۱ دوره ۱۲۸ سالی و یک دوره ۱۳۴ سالی تقسیم کرده‌اند و هر دوره به چهار زیر دوره ۲۱ ساله و یک زیر دوره ۳۳ ساله تقسیم شده است.

تقویم گاهشمار استاد بیرشک آنقدر دقیق است که هر ۲,۳۸۹,۸۳۰ سال یک بار باید یک روز تقویم را تصحیح کرد. در

حالی که در گاهشماری میلادی هر ۳۰۰۰ سال یک بار باید تقویم را تصحیح کرد.

در پایان دکتر مهاجرانی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در سخنان کوتاهی از کسانی که این مراسم را برپا داشته‌اند تقدیر و تشکر کرد. همچنین از کسانی که اطلاعات کافی در مورد فعالیتها و آثار استاد ارائه نمودند سپاسگزاری کرد. او همچنین گفت: تا پایان دوره ریاست جمهوری آقای خاتمی ۲۱ ماه فرصت داریم که ان شاء الله هر ماه از یک نفر از استادان و مشاهیر کشور قدردانی خواهد شد. و به این ترتیب تا پایان دوره ریاست جمهوری خاتمی برای ۲۱ نفر از مفاخر

کشور مراسم تجلیل برگزار خواهد گردید.

استاد احمد بیرشک آخرین سخنران مراسم تجلیل از خودش بود. او در سخنانی ضمن تقدیر و تشکر از زحمات انجمن آثار و مفاخر فرهنگی گفت: در مورد دو چیز احساس می‌کنم نیاز هست توضیحاتی ارائه کنم: یکی رابطه بین گاهشماری و تاریخ، دوم هنر قدیمیان کشورمان. تاریخ و گاهشماری در جامعه هر دو با یک لفظ بیان می‌شود، در صورتی که دو علم جداگانه هستند. تاریخ، دانش ثبت و ضبط و بحث درباره رویدادهاست. و با گاهشماری متفاوت است. اما این دو ارتباط تنگاتنگی با یکدیگر دارند. و گاهشماری

میلادی و ایرانی مهمترین و مشهورترین گاهشماری دنیاست. دوم: هنر قدیمیهای ما که ۲۳۴۶ سال پیش اخترشناسان ایران گاهشماری ما را بیان کرده‌اند. حتی قبل از حکیم عمر خیام نیز این محاسبات در مطالعات اخترشناسان قدیمی ایران وجود داشته است. بنابراین بنده یا حکیم خیام بنای گاهشماری ایرانی را نگذاشته‌ایم. بلکه بنده یک محاسب هستم. منتها یک محاسب دقیق.

